

Majewski, Aleksander

"Nordsee Geschichte", W. Klose, Heide 1987 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 34/2, 386-387

1989

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Jacob Bronowski: *Potęga wyobraźni*. Przełożył Stefan Amsterdamski. PIW Warszawa 1988, 455 ss., ilustr.

Jacob Bronowski (zm. 1974) był uczonym brytyjskim polskiego pochodzenia, a udostępniona przez Państwowy Instytut Wydawniczy w przekładzie polskim jego książka jest zbiorem 13 popularnonaukowych esejów wykorzystanych w zrealizowanym w 1972 r. na zamówienie BBC serialu telewizyjnym *The Ascent of Man*. Telewizja Polska prezentowała ten cykl jesienią 1983 r. pt. *Powstanie człowieka*.

Książka zawiera popularne ujęcie dziejów rozwoju cywilizacji technicznej, ale wpleciona w nie została historia nauki i techniki. Autor przedstawia najważniejsze wydarzenia z historii cywilizacji i zastanawia się nad czynnikami warunkującymi ten rozwój. Na pewnym etapie rozwoju historia cywilizacji przechodzi w wykładzie Bronowskiego w historię nauki (nauk) służącą bezpośrednio postępowi technicznemu. W ten sposób omawia autor dzieje i dokonania alchemii, a następnie chemii, matematyki i fizyki. Te nauki teoretyczne miały przygotować rozwój nauk technicznych zapoczątkowany przez angielską i francuską rewolucję przemysłową.

W ostatnich rozdziałach Bronowski opisuje rozwój w XIX i XX w. nauk ściśle współtworzących postęp cywilizacyjny: fizyki i biologii ze szczególnym uwzględnieniem badań genetycznych. Przez rozważania autora przewija się ogólna intencja tej książki: ukazanie stopniowego wzrostu i doskonalenia się „mocy ludzkiego umysłu”, który od początku dążył do poznania materialnej rzeczywistości i starał się zawładnąć przyrodą. Teraz wszelako — zaznacza autor — w końcu XX w. musi nastąpić kres dotychczasowego ujarzmienia przyrody, a rozpocząć się powinien etap moralnego posłannictwa nauki czyli przekształcania świadomości ludzi w taki sposób, aby cywilizacja nie zwróciła się przeciw nim samym.

Książka Bronowskiego jest przykładem właściwej popularyzacji niektórych zagadnień dziejów nauki i techniki.

Adam Matuszewski
(Warszawa)

W. Klose: *Nordsee Geschichte*. Küsten-Menschen-Schiffe. Westholsteinische Verlagsanstalt Boyens and Co. Heide 1987; 208 ss., ilustr., liter., chronologia.

Autor przedstawia w swej książce opowieść historyczną z obszaru burzliwego z natury morza, wstrząsanego różnymi wydarzeniami związanymi z prowadzonymi tu wojnami od czasów rzymskich po ostatnią wojnę w Europie. Opowieść zaczyna się od wędrowek Celtów i Germanów i dalej ciągnie się przez dzieje Wikingów,

wielkiej organizacji kupieckiej Hanzy, ruszenie Europejczyków na Atlantyk, walki okresu napoleońskiego, rozwój żeglugi parowej, połowy i wymordowanie wielorybów, wielkie bitwy i napaści I i II wojny światowej, wreszcie organizację nowego porządku po zakończeniu wojny. Rozdział ostatni jest poświęcony Morzu Wattów — parkowi narodowemu Morza Północnego, zanieczyszczeniom tego morza i jego ochronie.

Zwrócimy tu uwagę na dwie kwestie poruszone, co prawda nawiasowo, w książce: wpływ żywołu morskiego na wydarzenia historyczne oraz aspekty ochrony przyrody.

Mieszkańcy wybrzeży Morza Północnego zebrali wiele złych doświadczeń stykając się tu od wieków z groźnym i burzliwym morzem. Nowe dotkliwe klęski pojawiły się w ostatnich latach w postaci katastrof powodziowych i wielkich sztormów 1953, 1962, 1976, 1981 r. Corocznie też morze pochłania ofiary zapędzających się w strefę Wattów podczas odpływu niedoświadczonych urlopowiczów. Podczas sztormów wdzierające się w głąb łąd wody zagrażają statkom w portach zlokalizowanych w ujściach rzek. Surowe warunki Morza Północnego i ich duża zmienność wpływały na charaktery ludzi, którzy stopniowo opanowali cały świat i to panowanie stracili dopiero po dwóch bratobójczych wojnach światowych bieżącego wieku. Warunki pogodowe odgrywały zawsze wielką rolę podczas konfliktów wojennych na przykład w 1588 r. przy klęsce hiszpańskiej Armady, podczas największej w dziejach bitwy morskiej w Skagerraku w 1916 r., również przy przygotowywaniu gigantycznej inwazji morskiej 6 czerwca 1944 r. Zwrócono wówczas nadzwyczajną uwagę na wybór odpowiednich dla inwazji warunków meteorologicznych. Były to: ciemna noc z późno wschodzącym Księżycem, brak sztormu, wielogodzinny niski stan wody przy odpływie, wiatr dolądowy i długi dzień (The longest Day).

W zakresie ochrony przyrody Morza Północnego przedstawiony jest w książce ostry konflikt, jaki wynika z różnych celów osłony przeciwpowodziowej stale zagrożonych przez sztormy wybrzeży, niszczących wpływów naporu na watty urlopowiczów i z drugiej strony dążeń ochroniarzy do utrzymania i dalszego rozszerzania morskich parków narodowych w stanie możliwie nienaruszonym. Poważny problem stanowi też narastające zanieczyszczenie Morza Północnego przez różnego rodzaju odpady przemysłowe, komunalne, wojskowe i inne, pochodzące nie tylko z państw sąsiadujących z morzem, ale również importowane z przestarzałych obszarów przemysłowych NRD, a także z Austrii, Czechosłowacji i Szwajcarii.

Prezentowana tu historia Morza Północnego zawiera i oświetla wiele mało u nas znanych faktów i problemów, w szczególności odnoszących się do wydarzeń związanych z I i II wojną światową oraz ich następstw zarysowujących się w ciągu ostatnich dziesięcioleci.

Aleksander Majewski
(Gdynia)